هێزی نەرم لە سیاسەت و پرۆسەی چاکسازیی چیندا (١٩٧٨-١٩٩٢)

هیوا عەزیز سەعید[1] و ئەیوب ظاهر توفیق[2]

[1] بەشی مێژوو، کۆلێجی زانستەمرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عیراق
[2] خوێندکاری ماستەر، بەشی مێژوو، کۆلێجی زانستەمرۆڤایەتییەکان، زانکۆی سلێمانی، سلێمانی، هەرێمی کوردستان، عیراق

پوختە:

چین یەک لەو ئەزموونە جیهانییە دەگمەن و ناوازانەیە، کە مایەی سەرنج و تێڕامانی زۆربەی وولآتانی جیهانە، لەماوەیەکی زۆر دیاریکراوو کورتدا توانییان ڕەوتی گەشەکردن و پەرەسەندنی سیاسی و ئابووریی و ئایدیۆلۆژیی چین لەبناغەوە دەستکاریی بکەن، چین لە وولآتێکی دواکەوتوی کشتوکاڵی ئاستنزم لەڕووی خزمەتگوزاریی ژیان و تەندروستیی و خوێندن و کارگێڕیی لەسەر ئاستی ناوخۆ، بۆ وولآتێکی تۆکمەو بەهێزی ئابووریی و زانستیی و تەکنەلۆژیی بەرزبکەنەوە.

لەسەرئاستی هەرێمی و نێودەوڵەتییش، چینیان لەوولآتێکی ئایدیۆلۆژیی و پەراوێزخراوو داخراوەوە، کردە هێزێکی سیاسیی نێودەوڵەتی ئەژمارکراو، کە کاریگەریی لەسەر زۆر لە هاوکێشە سیاسییەکانی ناوچەکەو دونیا هەبێت، هاوکات ململانێی هێزە گەورەو خاوەن بەرژەوەندییەکانی جیهان بکات.

ئەم وەرچەرخان و گۆڕانکارییە میتۆدو میکانیزمی جۆراوجۆری بۆ دیاریکرا، کە یەکێک لەکاریگەرترینیان پەیڕەوکردنی سیاسەتی هێزی نەرم بوو لەپەیوەندییە سیاسیی و نێودەوڵەتییەکاندا، لەو ڕێگەیەشەوە توانییان کەرەستە بناغەییەکانی بونیاتنان و بەهێزکردنی سیاسەتی ناوخۆیی و چاکسازیی کۆمەڵایەتی و زانستی و سەربازیی و تەکنەلۆژیی فەراهەمبکەن، هاوکات بیکەنە کلیلی کردنەوەی کۆت و دەرگا داخراوەکان لەسەر ئاستی هەرێمی و نێودەوڵەتی و پەیوەندییەکی چڕی دیپلۆماسی لەگەڵ کیشوەرە جۆراوجۆرەکاندا دابمەزرێنن، لەو ڕێگەیەشەوە هەم بازاڕی ساخکردنەوەی شمەک و کاڵا بەرهەمهێنراوەکانیان مسۆگەربکەن، هاوکات سەرچاوەی ووزەی پێویستی ئەو پرۆسە پیشەسازیی و بونیاتنانە گرەنتیبکەن کە دەستیانپێکردبوو.

کلیلە ووشە: چین، هێزی نەرم، چاکسازیی، پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان.

پێشەکی:

سەردەمی ١٩٧٨-١٩٩٢ قۆناغی چاکسازیی ناوخۆیی و کرانەوەی چینە بەڕووی جیهانی دەرەوەدا، ئەم قۆناغە هەمان سەردەمی فەرمانڕەوایی (دینگ شیاوپینگ)ە، کە لەڕووانگەی تێگەیشتن و دونیا بینی خۆی، توانی چین بکاتە ژمارەیەکی ئەژمارکراوی ئابووری و سیاسیی لە جیهان و ناوچەکدا.

دینگ چاکسازیی ناوخۆیی و پەرەپێدانی بونیادیی ئابووری کردە تەوەرەی سەرەکی کارکردن، لەم پێناوەشدا سیاسەتی دەرگای کراوەو کرانەوە بەڕووی جیهانی دەرەوە، بووە پێویستییەک لە پێناو سەرخستن و گرەنتیکردنی چاکسازییە ناوخۆییەکان، کە یەک لە میکازیزمە سەرەکییەکانی ئەو سیاسەتە هەنگاوە دەستپێک و بونیادییەکانی هێزی نەرمبوو.

(هێزی نەرم) چەمکێکی نوێی بواری پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکانە، لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاوە سەریهەڵداوە، ئەو جۆرە لەهێزە کە بەبێ بەکارهێنانی هێزی سەربازیی و خۆسەپێنی، دەوڵەتان لەپێناو پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان و فراوانکردنی هەژموونیان لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی پەنای بۆ دەبەن. لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیی چین لە یەکێکە لەو دەوڵەتانەی سوودێکی زۆری لەم چەمکە وەرگرتووە، بەتایبەت ئەوەی پەیوەندیی بە خزمەتکردنی سیاسەتی دەرەکیەوە هەیە.

لەبەرئەوە توێژینەوەو دەرخستنی کاریگەرییەکانی هێزی نەرم وەک میکانیزمێک لە سیاسەتی دەرەکی چین و ڕۆڵی لەسەر بەجیهانیکردنی چین وەک هێزێکی ئابووریی و سیاسیی، بایەخێکی زۆری هەیە، هاوکات دەکرێت لەمیانەیدا سوودێکی زۆری هەبێت بۆ وولآتانی تازەگەشەکردوو، یاخود ئەوانەی بەدوای میتۆدێکی سەرکەوتوو دەگەڕێن لەکایەی نیودەوڵەتیدا، تابتوانن بوارو مەودای جوڵەو چالاکییەکانیان فراوانبکەن.

لەم تێگەیشتنەوەو بە میتۆدیی شیکاریی و مێژوویی، هەوڵدراوە بابەتەکە بخرێتەڕوو، گرنگترین لێکەوت و ئەنجامەکانی بەکارهێنانی هێزی نەرم وەک میکانیزمی سەرخستنی پرۆسەی چاکسازیی و گرەنتیکردنی سەرجاوەکانی بەردەوامی ئەو

مجلة جامعة التنمية البشرية
المجلد 7، العدد 4(2021) ؛ عدد الصفحات (10)؛ معرف الكائن الرقمي: 10.21928/juhd.v7n4y2021.pp16-23
ورقة بحث منتظمة: أُستلم البحث في 17 أيار 2021؛ قُبل في 13 حزيران 2021؛ نُشرت في 03 تشرين الأول 2021؛
البريد الإلكتروني للمؤلف ayubzahir9@gmail.com, hiwa.saeed@univsul.edu.iq
حقوق الطبع والنشر ©2021 هیوا عەزیز سەعید و ئەیوب ظاهر توفیق. هذه مقالة الوصول اليها مفتوح موزعة تحت رخصة المشاع الإبداعي النسبية - CC BY-NC-ND 4.0

پرۆسەیە شیکراونەتەوەو لەرووی مێژووی هەنگاوەکانی ئاماژەیان پێدراوە.

تۆێژینەوەکە لەپێشەکی و ئەنجام و چەند تەوەرەیەک پێکهاتووە؛ لەسەرەتاوە چەمکی هێزو هێزی نەرم ڕوونکراوەتەوە، پاشان ڕیشە مێژووییەکانی هێزی نەرم لەمێژووی چین خراوەتەڕوو، دواتر باسمان لەهێزی نەرم وەک میکانیزم لەسەردەمی دینگشیاوپینگ و پرۆسەی چاکسازیی کردووە، ئینجا گرنگترین ئامانجەکانی بەکارهێنانی هێزی نەرم ئاماژەی بۆکراوە.

یەکەم
چەمکی هێزو هێزی نەرم

(جوزیف نای) پێیوایە هێز "توانستی دروستکردنی کاریگەرییە لەسەر ڕەفتاری کەسانیتر بۆ بەدەستهێنانی چەند دەرەنجامێکی دیاریکراو" (JOSEPH S. NYE, Soft power, 2004, P5) ، کە بە زۆرلێکردن و هەڕەشەکردن، یان سەرنجڕاکێشان لە ڕێگەی قەرزپێدان یان هاریکاریکردنی ئەوانیتر بەرجەستە دەبێت (JOSEPH S. NYE, The Paradox of, 2002, p.2; JOSEPH S. NYE, The Benefits, 2004, p1).

واتە توانای زاڵبوون بەسەر ڕەفتاری بەرانبەر بەجۆرێک لەگەڵ ئامانجی کەسەکەدا بگونجێت، کە بەهاندان بۆ ئەنجامدان یاخود ڕێگریکردن یاخود بەردەوامبوون لەسەر ئەنجامدانی کارێک دەبێت. خاوەن هێز بە کرێ یان بەکارهێنانی تەکنیک و هەوڵی ڕازیکردن و هاندان، تاکو دەگاتە هەڕەشەو بەکارهێنانی هێزی سەربازیی لەبەرانبەر، لەهەوڵی جێبەجێکردنی مەرامەکانیدایە(مارتن غريفيش و تيري أوكلاهان، 2008،ص٢٥٦).

نای دەڵێت: "هێز وەک کەش و هەوا وایە، هەموو کەس دەتوانن پشتی پێببەستن و قسەی لەبارەوە بکەن، بەڵام کەمتر لێیتێدەگەن"، هەروەها "هێز وەک خۆشەویستی وایە، ئەزموونکردنی ئاسانترە وەک لە پێوان و پێناسەکردنی" (JOSEPH S. NYE, Soft Power, 2004, p1).

ئێرنست وڵسۆن نوسیویەتی: لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا هێز واتە کاریگەریی و ئاڕاستەکردنی هەڵسوکەوتی بەرانبەر تاوەکو بە پێچەوانەی خاوەن هێزەوە هەڵسوکەوت نەکات (James R. hackbarth, 2009, P3).

هێز لە تێگە مێژووییەکەیەوە بە (توانای چونە ناو جەنگ) بەستراوەتەوە(جوزیف نای، 2002 -2003، ص٥٤٥-٥٥٩)، هەندێ ڕەگەزی وەک: دانیشتوان، زەوی، سەرچاوەی سروشتی، ئابوریی، سەقامگیریی سیاسی، بونیادی سەربازیی، بە مانا کلاسیکییەکەی پێکهاتەی سەرەکی چەمکی هێزن، دەکرێت توانای زۆرلێکردن و ناچارکردن، تەنانەت بەرتیلپێدانیش بگرێتەوە و بەرانبەر ملکەچ بە داواکاریی و فەرمان و ویستەکانی ببن تا ئامانجەکانی بەدیبهێنن(James R. hackbarth, 2009, P3; JOSEPH S. NYE, Soft Power, 2004, P4-5) ، نای ئەو هێزانە بەپارادۆکس دەناسێنێت، چونکە بە ئەنجامی ویستراو ناگەن (JOSEPH S. NYE, The Benefits ,2004, P1.).

سەبارەت بە هێزی نەرم، جۆزێف نای یەکەمجار وەک چەمک بەکاریهێنا، ڕەگەزەکانی ئەو دەستەواژەیەی بەڕوونی لە کتێبی (بازدان بەرەو سەرکردایەتیکردن - bound to lead) باسکردووە، کە لە ساڵی ١٩٩٠ بڵاویکردۆتەوە، پاشان لەکتێبی (پارادۆکسی هێزی ئەمریکی -power the paradox of American) لە ساڵی ٢٠٠٢ دوبارەیکردەوە (JOSEPH S. NYE, the paradox of, 2002, P8-12).

نای لە کتێبی (هێزی نەرم ئامرازی سەرکەوتنە لە سیاسەتی نێودەوڵەتیدا - SOFT POWER The Means to Success in World Politics) لەساڵی ٢٠٠٤، زیاتر لە ماناو چەمکی هێزی نەرم قوڵبووەوە، بەڕوونی بەدوای شێواز و هۆکارگەلێکی یارمەتیدەر بۆ ویلایەتە یەکگرتووەکان دەگەڕا، تاوەکو ئەو بارە ناهەموارەی ئەمریکای تێکەوتوەو بۆتە هۆی ناشرینکردنی لە مەیدانی نێودەوڵەتیدا، چارەسەربکات(JOSEPH S. NYE, Soft Power, 2004, P3).

ئەو دوو فۆرمی لەهێز جیاکردەوە: هێزی زبر و هێزی نەرم، زۆرەملێکردن و قایلکردن سەرچاوەی سەرەکی هێزی زبرن، لە کاتێکدا هێزی نەرم توانای کێشمەندیی و سەرنجڕاکێشانە نەک زۆرکردن و پارەپێدان (Beston Husen Arif, 2017,P96).

هێزی نەرم توانستی بەدەستهێنانی خواستراوەکانە لە ڕێگەی سەرنجڕاکێشان، نەک زۆرلێکردن یاخود پارەپێدان، واتە لەبری ناچارکردنیان بە هێزی سەربازیی یاخود سزای ئابوریی، میکانیزمە کولتوریی و سیاسییەکان بەکاردەبرێن(Joseph S. Nye, The Future, 2011, Px).

نای ستراکچەری هێزی زبر و نەرم ڕووندەکاتەوەو پێیوایە: هێزی نەرم ئەوەیە کە دەوڵەتی A بتوانێت سەرچاوە هەستپێنەکراوەکانی بۆ سەرنجڕاکێشانی دەوڵەتی B بەبێ هەڕەشەکردن و زۆرلێکردن بەکاربهێنێت، بەڵام هێزی زبر ئەوەیە دەوڵەتی A لە ڕێگەی هەڕەشەکردن و زۆرلێکردن لە دەوڵەتی B، ملکەچ بەخواستەکانی خۆی بکات، سەرچاوەکانی هێزی زبر مەرج نییە هەموو کات هێزی سەربازیی بن، بەڵکو هەندێکجار (ئابوریی و فشاری سیاسی)ش دەگرێتەوە (Beston Husen Arif, 2017,P96-97). بە مانایەکی سادەتر (هێزی نەرم) توانای بەدەستهێنانی ویستراوەکانە لە ڕێگەی هاوسۆزییەوە(Kerry dumbaugh, july2008,P5.).

دەتوانین هێزی نەرم لە توانای گرتنەخۆی شاراوەو ڕاکێشانێکی نەرم کورتبکەینەوە، بە جۆرێک ئەوانیتر خۆیان ئارەزوومەندانە ئەو کارەبکەن کە هێزە دەسەڵاتدارەکە دەیەوێت (رفيق عبدالسلام، 2015،ص١٠).

هێزی نەرم پشت بە سێ سەرچاوەی سەرەکی؛ کولتور (بەتایبەتی زمان و هونەر)، بەها سیاسییەکان (دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ و هەڵبژاردن)، سیاسەتی دەرەکی (مەشروعیەت و ڕەوایەتی و دەسەڵاتێکی ئەخلاقی) دەبەستێت.(JOSEPH S NYE, Soft Power, 2002,P11.).

نای پێیوایە فەرهەنگ و بەها سیاسیەکان تاکە سەرچاوەی دروستکردنی هێزی نەرم نین، بەڵکو سەرچاوە ئابووریەکانیش دەتوانن هێزی زبر و هێزی نەرمیش دروستبکەن. لەبەرئەوە لە پەیوەندییە ئابووریەکاندا، جیاکردنەوەی هێزی زبر و نەرم کارێکی دژوارە (JOSEPH S. NYE, The Future 2011, P85).

بە تێڕوانینی نای کۆمپانیای هۆلی هوود و بەرهەمە ڕاگەیاندنەکان و سینەماو خوێندکارانی بیانی و خوێندکارانی زانکۆو دامودەزگا پەروەردەییەکان، هەروەها تۆڕی ئینتەرنێت و بەرنامەکانی ئاڵوگۆڕی نێودەوڵەتی و براندە بازرگانییەکانی وەک کۆکا کۆلا و ماکدۆناڵز ... هتد، گرنگترین ئامرازەکانی هێزی نەرمی ئەمریکین لە جیهاندا (توفيق حكيمي، ٢٠١٣،ص٩٩).

واتە کولتور کە کۆمەڵێک بەهایەو ڕەنگدەرەوەی کۆمەڵگەیە، لە ڕێگەی دەستەبژێری هونەریی و ئەدەبی و کولتوریی میللییەوە، یاخود لە ڕێگەی دامەزراوەی دەوڵەتەوە برەوی پێدەدرێت و دەخرێتەڕوو، وەک لە ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا

و وڵاتانی یەکێتی ئەوروپا بەڕێوەدەچێت (JOSEPH S. NYE, The paradox of, 2002, P11).

بەهای سیاسی؛ سەرچاوەی دووەمی سەرچاوەکانی هێزی نەرمە، بەهای سیاسەتی دیموکراسی پارێزگاریکردنە لە مافی مرۆڤ و بەدیهێنانی ئاشتی و هاریکاریکردن لەگەڵ ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکان، ئەمانە وادەکات دەوڵەت کاریگەریی لەسەر وڵاتانی تر هەبێت(JOSEPH S. NYE, The paradox of, 2002, P11).

سیاسەتی دەرەوە؛ سەرچاوەی سێیەمی هێزی نەرمە، چونکە پێوەرە شەرعی و ئەخلاقیەکانی دەوڵەتێکی دیاریکراو کاریگەریی لەسەر کولتوور و بەهای سیاسیی هەیە (JOSEPH S. NYE, The paradox of, 2002, P13).

دووەم
ڕەگ و ڕیشەی هێزی نەرم لە چین:

هێزی نەرم وەک میکانیزم و ناوەڕۆک بۆ زیاتر لە دوو هەزار ساڵ دەگەڕێتەوە، کە لە ڕێی کۆنفۆشیۆسی یاخود بیروباوەڕی فەیلەسوف و بیرمەندە کۆنەکانی چینەوە بەکاربراوە، بۆ نمونە کۆنفۆشیۆس ئامۆژگاریی فەرمانڕەوا دەکات کە عەقڵ و دڵ و هەستەکانی هاونیشتیمانیان بە چاکەو خۆشەویستی بەدەستبهێنێت نەک بەهێز (د. كريم أبو حالوة و نورا عمي، 2018،ص٥٨١).

ئەوان ڕەتیدەکەنەوە بەهای دەوڵەتێک یاخود نەتەوەیەک بەسەر دەوڵەتێک یاخود نەتەوەیەکی تردا بسەپێنرێت، تەنانەت دوورترو لە سەردەمی (سن تزوو)و کتێبە ستراتیژییە بەناوبانگەکەی بەناوی (هونەری جەنگ)، لە باسی چۆنێتی زاڵبوون بەسەر دوژمندا، ئاماژەی بۆ پێکهێنەرەکانی هێزی نەرم کردووە، بۆ ڕێگرتن لە بەکارهێنانی هێزی کلاسیکی و زبر، بیر و هزری بەرانبەر بەرەو بەکارهێنانی هێزی نەرم بە ئامانج بگرێت (علي حسين محمود باكير، 2016، ص١٠٤).

کاریگەریی بنەما کۆنفۆشیۆسییەکان لەسەر دیپلۆماسێتی چین، بریتیبووە لە: (بە ئاشتی لەگەڵ دراوسێکانتدا بژی، یارمەتی گەشەسەندنیان بدە و سەلامەتییان دابینبکە) (Young Nam Cho, Jong Ho Jeo, 2008,P471)، بۆیە ئەو بەهایانەی دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیا گرتویانەتەبەر، تاڕادەیەکی زۆر لە بنەماکانی کۆنفۆشیۆسی دەچێت، ئەمەش ئەوەیە کە کۆنفۆشیوس بە جیهانێکی هاوئاواز (هارمۆنی) ناوی دەبات، کۆنفۆشیوس دەڵێت: "پێویستە لەگەڵ جیاوازییەکان هاوئاوازبێت، مرۆڤە گەورەکان لەگەڵ خەڵکانی دیکە گونجاندن و هارمۆنێتییان هەیە، بەڵام مرۆڤە بچوکەکان لە ڕوکەشدا ڕێکن و لە ناوەخندا گونجاندنیان نییە"، لەبەرئەوە لە کولتوری چیندا، لێکتێگەشتن و گونجان ڕەگ و ڕیشەی هەیە (گلناز نريماني و ئەوانیتر، ١٣٩٧،ص٢).

فەلسەفەی کۆنفۆشیۆسی یەکێک لە گرنگترین سەرچاوەکانی فیکرو ستراتیژی چینی پێکدەهێنێت، لە دیدی کۆنفۆشیوسییەوە سروشتی جیهان پەیوەندیی مرۆڤانەیە لە سستێمێکی قوچەکی و پلەبەندییدا، لەسەر ئەم بنەمایانەو وەکو ڕێزێک لە سستمی سروشتیی، پێویستە دەسەڵات لە ناوخۆدا حکومبکات، لەدەرەوەش بە جۆرێک ڕەفتاربکات کە بەرەیری و هاوشێوەکانیان ملکەچی چین بن، بنەماکانی (سن تزوو) کە دەڵێت باشترین ئامانج دابنرێت بۆ هەرجەنگێک، تاوەکو سەرکەوتن بەبێ جەنگ و بەکارهێنانی هێزی ماددیی بەدەستبێت، یاخود ڕۆڵی سەرکردە لە فەرمانڕەوایەتیدا بەدیهێنانی هاوسەنگیی و هارمۆنێتی ناوخۆی شانشین و جیهانە، تەواوی ئەو بونیادو چەمکانەی لەخۆگرتووە، کە لە چێوەی هێزی نەرمدا کۆدەبنەوە(عماد منصور، 2016،ص٣١).

ژیاری چین ڕەگەزێکی دیکەی کاریگەری هێزی نەرمە، مێژووی دورودرێژو ڕەچەڵەکی قوڵی ئەم ژیارە، وایکردووە چین لە پێش میللەتانی تری ئاسیا بێت، لێرەوە بەها ئاسیاییەکان لەسەر بنەمای ژیاری چینی خۆی بونیادناوەو دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ئاسیاش هەوڵیانداوە لەسەر هەمان ئەو بەهایانە سیاسەت و حوکمڕانیی بکەن، کە دیارترینیان ئەخلاق و ڕێزگرتنی خێزان و سستم و خوێندن و گونجاندنە (Young Nam Cho, Jong Ho Jeo, 2008,P470).

کولتوری چین ڕەگەزێکی تری هێزی نەرمە، چین ئەم بونیادەی لە دروستکردنی پەیوەندیی دیپلۆماسی لەگەڵ دەوڵەتانی تردا بەکارهێناوە، بۆ نمونە زەخرەفەو بیناسازیی و حەریر لە دیارترین ڕەگەزەکانی کەلەپورو کولتوریی چینە لە پەیوەندیەکانی لەگەڵ ڕۆژئاوادا (Jaime Otero Roth, 2007,P5)، هەروەها وەبەرهێنانی چینی وەک ئامرازێکی هێزی نەرم گرنگی و بایەخێکی زۆری پێدراوە (Denise E. Zheng, 2009, P3).

هەروەها پزیشکی نەریتیی و هونەری بەرگریکردنی چینی کۆمەڵێ لایەنن کە کاریگەرییان دروستکردووە، ئیتر ئەمە لە ڕێگەی بازرگانیی و دیپلۆماسیی گوازراوەتەوەو وەرگێردراوە بۆ زۆرێک لە زمانە جیهانیەکان(Jaime Otero Roth, 2007).

گەشەسەندنی ئابوریی چین سەرنجی ڕۆژئاوای بەلای خۆیدا ڕاکێشا، ئەزمونە ئابورییە سەرکەوتوەکەی چین بووە دەنگۆی ناوەندە ئابوریە جیهانییەکان، ئەمە جگە لەلایەنی ئەدەب و هونەرو سینەمای چین هەوڵی زۆری لە پێناو تیشکخستنە سەر گرنگترین ڕەگەزەکانی سەرکەوتنی جیهانی چین خەرجکردووە(Jaime Otero Roth, P5,2007).

هێزی نەرم لەنێوان دوو بیروباوەڕی کۆندا بۆ بابەتێکی گرنگ لەتاوتوێکردنی ناوخۆی چین گۆڕا، بەتایبەتی دوای (ماو تسی تۆنگ 1893 -1976) دامەزرێنەری کۆماری چینی میللی و لە ١٩٤٩ بۆ ١٩٥٨ سەرۆک بووە، سەرکردایەتی پارتی کۆمۆنیست چاکسازیان لە سیاسەتی دەرەوەی چیندا کرد، زیاتر ڕێگای بونیاتنانی چینیان گرتەبەرو کەمتر ڕێگای ڕووبەڕووبونەوەیان لە هەڵسوکەوتکردن لەگەڵ کاروبارە ناوچەیی و جیهانییەکان هەڵبژاردووە، لەسەرەتای هەشتاکاندا چین باشکردنی پەیوەندییە دەرەکیەکانی لە پێناو بەدەستهێنانی ژینگەیەکی ئاشتی نێودەوڵەتی پەیڕەوکرد، بەکورتی پارتی کۆمۆنیست وەک پێویستییەکی چاکسازیی ناوخۆیی، سیاسەتی دەرەکی لەسەر چەند پرەنسیپێک کە سیستمی جیهانی دەیخواست داڕشتەوە، لەوانە:

١- هەموو دەوڵەتێک مافی هەڵبژاردنی سستمی ئابوریی و سیاسیی کۆمەڵگەی خۆیان و ڕێگای گەشەکردنی خۆیان هەیە، هیچ دەوڵەتێک (بەتایبەتی زلهێزەکان) مافی دەستوەردانی کاروباری ناوخۆیی وڵاتانیان نییە، نابێت هیچ بەها و ئایدیۆلۆژیا و مۆدێلێکی گەشەکردنیان بەسەردا بسەپێنرێت.

٢- دەبێت ڕێز لە سەروەرییان بگیرێت.

٣-پێویستە کێشەو ناکۆکییەکان ڕێگەی دانوستان و لەسەر بنەمای دادپەروەرانە چارەسەر بکرێت.

٤-دەوڵەتان مافی یەکسانیان هەیە لە بەشداریکردن لە هەماهەنگی پرسە جیهانییەکان.

٥-چاکسازیی له سستمی ئابوری کۆن و بونیادنانی سستمێکی ئابوریی نوێ لەسەر بنەمای دادپەروەریی و یەکسانی و سودی دوولایەنه بێت.

٦- دەبێت نەتەوە یەکگرتووەکان ڕۆڵی سەرەکی ببینێت له دابینکردنی ئاسایشی نێودەوڵەتی (Chaudhry Saeed Ullah, 2015,P51-52)، واته فەراهەمکردنی ئاشتی و پێکەوەژیان، ڕێزگرتن له سەروەریی خاکی یەکتری، دەستێوەرنەدان له کاروباری یەکتری، هەردولا دژی کاری توندوتیژی بن، یەکسانی و هاریکاری و سودی دولایەنه ڕەچاوبکەن (Lingmin Kong, 2019,P44).

به گوێرەی ئەم پرەنسیپانه چین پەیوەندییه دیپلۆماسییەکانی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی دەستپێکردەوە، بۆ به هێزکردنی پەیوەندییه دیپلۆماسییەکان لەگەڵ وولاته پێشکەوتوەکاندا هەوڵێکی چڕیان دەستپێکرد (Lingmin Kong, 2019,P44).

سێیەم

هێزی نەرم وەک ڕەهەندێکی ستراتیژیی سیاسەتی دەرەوەی چین لەپێناو چاکسازیی ناوخۆییدا:

لەسەردەمی ماودا سیاسەتی دەرەوەی چین جێگەی مشتومڕبوو، به گشتی له نێوان سالانی ١٩٤٩ تا کۆتایی ١٩٧٩، ئایدیۆلۆژیا له سیاسەتی دەرەکی چیندا فاکتەرێکی سەرەکی بوو، سەرکردە چینییەکان له سەردەمی ماودا بڕوایانوابوو هێشتا جیهان لەدۆخی ئیمپریالیستی و شۆڕشی پرۆلیتاریدایه، پێویسته هەمو بجەنگین له دژی ئیمپریالیست بەتایبەت ئەمەریکا، پێداچونەوە به پەیوەندییەکان لەگەڵ سۆڤیەت و هەمو هێزە دژە شۆڕشەکانی جیهان بکرێتەوە (Sheng Ding , 2006,P164).

سەرەتای گرنگیدانی چین به (هێزی نەرم) بەتێگەیشتنه هاوچەرخەکەی، که بەچڕوپڕی کاری لەسەرکردبێت، بۆ کۆتایی هەشتاکان و سەرەتای نەوەدەکانی سەدەی ڕابردوو دەگەڕێتەوە، هێزی چین لەهێزی زبر خۆی نابینێتەوە، بەڵکو له هێزی نەرمدا بەرجەستەبووەو بنەمای سەرەکی ئەم هێزەش کولتورە، بەتایبەتی کۆنفۆشیوسی بەشێوەیەکی بەرچاو کاریگەرە له هەموو ئەو دەستکەوتە ئابوریی و سەربازییانەی چین بەدەستیهێناوە، هەندێک بەهای وەک: تاک لەپێناو کۆمەڵ، بەرز ڕاگرتنی کاری قورس له پێناو کۆمەڵدا، سوربون لەسەر پاراستنی بەهای مرۆڤانه له پەیوەندیی کاردا، وایکرد تاک بۆ پێشکەوتن هانبدات (فاطمة عوامر، ٢٠١٧-٢٠١٨، ص٥٤-٥٥).

چین پەرۆشبوو له ئەزمونی زلهێزەکانی پێشوو و ڕابردووە شکۆدارەکەی پەندوەربگرێت، له سیاسەتی دەرەوەدا چین هەوڵیدەدا له ڕێگەی سودی هاوبەشەوە به دەوڵەتەکانیتر بگات، جیاواز له دەوڵەتانی ڕۆژئاوا له ڕێگەی هێزەوە دەگەیشتن بەو ئەنجامانەی دەیانویست (Mikael Weissmann, 2016,P156).

لەگەڵ دەسپێکی چاکسازییەکانی چین له کۆتایی حەفتاکانی سەدەی ڕابردوو، حکومەتی چین بەشێوەیەکی بەرچاو گۆڕانکاریی بەسەر جیهانبینیدا هات، لەبری ڕەتکردنەوەی سستمی نێودەوڵەتی، دەرفەت و زەمینەی گونجاوی بۆ ڕەخسا، که شایەنی بەدواداچوون بوو، له هەشتاکاندا دەستی له گوتاری شۆڕشگێڕیی هەڵگرت و زیاتر ژینگەی نێودەوڵەتی و ئاشتی جیهانی گرنگیپێدا، گوتاری سیاسەتی دەرەکی چین فۆکەسی خستبووە سەر ئاشتی و گەشەپێدان، بەردەوام دژایەتی پێشبڕکێی چەک و هاوپەیمانێتییه سەربازییەکان بوو (Jian Wang, 2011,P41).

تێگەیشتنی گشتی له هێزی نەرم، لەلایەن سەرکردە و توێژەرە چینییەکانەوە زیاتر لەسەر بنەمای بیردۆزەکانی (نای) بونیادنرابوو، بیرۆکەکانی (نای) هەوێنی لێکۆڵینەوە و توێژینەوەکانیان بوو، ئەوان هەروەک نای ئامرازەکانی هێزی نەرم به (کولتور، سیاسەتی دەرەکی، بەها سیاسیەکان) دادەنێن، لەکاتێکدا بەشێک له توێژەرە چینیەکان ڕۆڵی ماس میدیا وەک سەرچاوەیەکی تری هێزی نەرم ئەژماردەکەن (Beston Husen Arif, 2017,P97).

چین له لایەنه جۆراوجۆرەکانەوە هێزی نەرمی به ئامرازکرد، بەتایبەتی له ناساندنی چین وەک نمونەیەکی ئابوریی ویستراو، بەجۆرێک له ڕەوتی گەشەپێدانی ئابوریی ئەفەریقا نزیکبێتەوە، لەم سەربەنەوەو به پشتبەستن به پرەنسیپی دەستوەرنەدان له کاروباری ناوخۆو هاندانی بازرگانه هاوبەشه ئەفەریقیەکان له گەشەپێدانی ئابوریان له بواری وەبەرهێنان و دروستکرنی ژێرخان و دامەزراوە کۆمەڵایەتیەکان، بێئەوەی مەرجی سیاسی یان چاکسازیی ئابوریی بسەپێنێت، ئاراستەی پەیوەندیەکانی داڕشت (سي محاندشهيناز نور الهدى، ٢٠١٨-٢٠١٩ ،ص١٠٧).

شێوازێکی دیکەی بەکارهێنانی هێزی نەرم بۆ بانگەشەی دیپلۆماسی و تەندروستی لەگەڵ هاوبەشه ئەفەریقیەکان، له ڕێگەی پەیوەندیی لەگەڵ پزیشکە چینیەکان و ملیۆنەها ئەفەریقی ئاسایی بوو، چین هاریکاریی لەگەڵ دەوڵەته ئەفەریقیەکان له بواری تەندروستی و لەڕێگەی سەردانی وەزارەت و نوێنەرە حکومییەکان هەبوو، لەپێناو ئاسانکاریی ئاڵوگۆڕی ڕێکخراوو ڕاهێنانی پزیشکی لەلایەن پزیشکه لێهاتووە چینیەکانەوە، ئامێری پزیشکی بێ بەرانبەرو بەرنامەی هاوبەشی چارەسەرکردنی زۆرێک له نەخۆشەکانی بۆ دەناردن (سي محاندشهيناز نور الهدى، ٢٠١٨-٢٠١٩،ص١٠٧).

چین زیرەکانەو بەسودوەرگرتن له ڕقی ئەفریقییەکان له ڕۆژئاوا و بەتایبەت ئەمەریکا، توانی وولاتانی ئەفریقی بکاته بازاڕی کاڵاکانی و سود له هۆکاری بازرگانی وەرگرێت بۆ چونه ناو ئەفەریقا، بەهۆی ئەوەی بەرهەمی چینی زۆرو نرخی کەمتربوو که بۆ ئەفەریقا زۆر گونجاو بوو، هەژمووني ئابووری چین لەو کیشوەرە برەویسەند (سي محاندشهيناز نور الهدى، ٢٠١٨-٢٠١٩ ،ص١٠٧-١٠٨).

سەرکەوتنه ئابوریی و دیپلۆماسیەکانی پەکین لەسەردەمی (دینگ شیاو پینگ 1904 – 1997) که له کانونی یەکەمی 1978 ەوە تا ساڵی 1992 سەرۆك بووە، دەنگدانەوەیەکی زۆری له هەموو جیهاندا هەبوو (Toshi Yoshihara and James R. Holmes, 2007) ، لەساڵانی ١٩٨٠ بەکارهێنانی ووزە بەرزبویەوە، لەبەرئەوە چین بیری له هاوردەکردنی نەوت کردەوە (Dr. James Tang, 2005, P2).

چاکسازیی و کرانەوەی چین، هاوکارییەکانی چینی بۆ دەرەوە بردە قۆناغێکیترەوە، فراوانبونی هاریکارییه ئابوریی و جۆراوجۆرو فرەلایەنەکانی چین لەگەڵ دەوڵەته گەشەسەندوەکان لەسەر بنەمای سودی هاوبەش بونیادنرا، له چوارچێوەی ڕێکارو پێکهاتەی کەرتی یارمەتییه دەرەکییەکان بەپێی بارودۆخی چین دەستکاریی و گۆڕانکاریی کرا، هاوکاریەکانی بۆ ئەو وولاتانەی کەمتر گەشەسەندووبون زیادکرد، له پرۆژەکانی هاوکاریی زۆرتر گرنگی به کاریگەرییه ئابورییه مەودا درێژەکان دەدا، بەرێگەی جۆراوجۆر زیاتر یارمەتییەکانی پیشکەشدەکرد (توفيق حكيمي، ٢٠١٣،ص١١٣).

دینگ شیاو پینگ لەکۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی له ئەیلولی ١٩٨٩ دا بۆچونەکانی دەربارەی دۆخی نێودەوڵەتی له سێ ڕستەدا کورتکردەوە، ووتی: "یەکەم

پێویستە چین بە هێمنی چاودێریی دۆخی نێودەوڵەتی بکات، دووەم پێویستە دەستبگرین بەزەوی خۆمانەوە، سێیەم پێویستە بە هێمنی هەڵسوکەوت بکەین، بە ئارامی و بێپشودان، پێویستە هێمن بین، هێمن بین، هێمن بین، دەبێت ئێمە لە پێناو بەدەستهێنانی شتێک، شتێک بۆ چین، بەتەواوی خۆمان نوقمی کارکردن بکەین" (Deng ;Bonnie S. Glaser and Melissa E. Murphy, 2009, P19) Xiaoping, vol.3, P 321)

لە ئەنجامی گەشەی ئابوریی دینامیکی چین و گۆڕانکاریی دۆخی نێودەوڵەتی، سەرەڕای ئەوەی چین بووە ناوەندی بزنسی جیهانی، هاوکات بووە ناوچەیەکی گەشتیاریی و بایەخپێدانی کولتوریی، ئەم گەشەسەندنەی چین لە هێزی نەرمدا ڕەنگیدایەوەو چین بووە ناوەندێک بۆ ڕاکێشانی خوێندکاری دەرەکی (Sheng Ding, 2014,P14).

حکومەتی چین لە ساڵی ١٩٨٧ نوسینگەیەکی نەتەوەیی بۆفێربونی زمانی بێگانە بەناوی (هان بان)، واتە پەیمانگای کۆنفۆشیۆسی بۆ هەماهەنگی و برەودان بە کولتورو زمانی چینی لە هەموو جیهاندا دامەزراند، لە گرنگترین بەرنامەکانی هان بان پەیمانگای کۆنفۆشیۆسی و خوێندنگە کۆنفۆشیۆسییەکان بوون، ئەمانە ڕۆڵێکی کاریگەریان لە بڵاوکردنەوەی زمانی چینی و کولتوری چینی بینی، لەپاڵیشدا چین سودێکی زۆری لە پەیوەندییە بازرگانی و پشەسازییەکان وەرگرت (Sheng Ding, 2014,P16).

لەسەردەمی دینگدا دیپلۆماسێتی کولتوریی ڕۆڵێکی گرنگی لە ستراتیژیی نێودەوڵەتی فراوانی چیندا هەبوو، دینگ تەنها کولتوری ترادیشناڵی چینی بە سەر دیپلۆماسی کولتوریی چیندا جێبەجێنەکرد، بەڵکو لە ئاستی ناوخۆدا داوای تێکەڵکردنی کولتوری ترادیشناڵی چینی و کولتوری ڕۆژئاوایی دەکرد، لە ئەنجامدا سەرکردە سیاسیەکانی دوای دینگ هەمان کولتوری دیپلۆماسیان پاراست و لە گەشەی ئابوریدا گرنگیان پێدا (Lingmin Kong, Sep 2019, P44).

هۆکارەکانی ڕاگەیاندن یەکێک لە ئامرازە سەرەکیەکانی بانگەشەکردنی چین بۆخۆی بوو، لەساڵی ١٩٧٩ سیاسەتی کولتوریی و دەستپێشخەریی و چالاکییە کولتوریەکان زیادبون، بۆ نمونە China Daily یەکێک لە کاریگەرترین ئامرازەکانی دیپلۆماسی کولتوری هاوچەرخی چینی و گەورەترین ڕۆژنامەی زمانی ئینگلیزی بوو لەچیندا، کە لە ساڵی ١٩٨١ دامەزرا، ساڵی ١٩٨٥ People’s Daily کە گەورەترین گروپی ڕۆژنامەی پارتی کۆمۆنیستی چینی بوو CCP لە وڵاتانی دەرەوە بە هەردوو زمانی چینی و ئینگلیزی دەرکرا (Lingmin Kong, Sep 2019,P44).

لەسەرەتای نەوەدەکاندا چین هەوڵیدا کەناڵی تەلەفزیۆنی لەڕێگەی سەتەلایتەوە بگەیەنێتە جیهان، لە ساڵی ١٩٩١ ناوەندی پەخشی دەرەوەی چینی دامەزراندو لە ئۆکتۆبەری ١٩٩٢ یەکەم کەناڵ (CCTV4)ی چینی لە سەتەلایت کە بەرنامەکانی بەزمانی ئینگلیزی پەخشدەکرد، کولتورو دۆخی ناوخۆی چینی بەدەرەوە ناساند (Jian Wang, 2011,P59).

چین لە ڕێگەی ئەم کەناڵەوە بەخێرایی سەرچاوەکانی هێزی نەرمی خۆی فراوانکرد (Jian Wang, 2011, P.68)، بۆ جێگیرکردنی بوون و هەژموونی خۆی لە ئەفەریقادا پشتی بە هێزی نەرم بەست، بنەمای دەستێوەرنەدانی بۆ چارەسەرکردنی کێشەکان بەشێوەی ئاشتیانە گرتەبەر، بۆ نمونە لە کێشەی دارفور سودانی هاندا بەڕێگەی دانوستان کێشەکان چارەسەربکات (سي محاندشهيناز نور الهدى، ٢٠١٨-٢٠١٩ ،ص١٠٧).

زنجیرەیەک دەستپێشخەریی جۆراوجۆر لە بواری هونەریی و ئاڵوگۆڕی ئەکادیمی و وەرزشی و کولتوری ترادیشناڵی ئەنجامدران، لە کۆتایی ساڵی ١٩٨٩ نزیکەی (١٧٢) ڕێکەوتننامەی فرەلایەنی نێودەوڵەتی ئەنجامدا (Lingmin Kong, Sep 2019,P44).

دینگ لەباری سیاسەتی دەرەوەدا پراگماتیکیانە مامەڵەی دەکردو هەوڵیدا بە پلەبەندیی بەربەستە ئایدیۆلۆژییەکان وەلابنێت، لە ئەنجامدا ئاڵوگۆڕە کولتورییەکان لەگەڵ وڵاتان قۆناغێکی نوێی هێنایە ئاراوە، پەیوەندییەکان بوونە هۆی کەمکردنەوەی فشارەکان و لەو ماوەیەدا لەسەر نوێکردنەوەو بنەمای دیپلۆماسێتی کولتوری جەختیانکردنەوە (Lingmin Kong, Sep 2019,P45)، چونکە پێدراوی هێزی نەرم کە بریتین لە کولتورو بەها سیاسیەکان و سیاسەتی دەرەوە، هەستیپێکرا کە چۆن ئەم فاکتەرانە ئەبنە بنەمای بنچینەیی و توانای هاندانی شێوەی ڕەفتارو کرداریان هەیە (Carola McGiffert, 2009,P1).

پاش دەستپێکی سیاسەتی چاکسازیی و کرانەوە لەلایەن دینگ شیاو پینگ، میتۆدی سیاسی چین لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە هەڵوێستی ئایدیۆلۆژیای چەقبەستوو بۆ بژاردەی گەشەی ئابوریی و پاشەکشەکردن لە دیدی ئایدیۆلۆژیی گۆڕانکاریی بەسەرداهات، لەم سۆنگەیەوە گرنگی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەڕووی ئابووری بۆ چین زیاتر بوو، بەتایبەتی دەستخستنی ووزە، لەبەرئەوە پێویستیکرد چین پەیوەندیی نوێ لەگەڵ دەوڵەتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست (ئیسرائیل و دەوڵەتانی عەرەبی و دەوڵەتانی سونی یان شیعی) بونیادبنێت (ط.د. فريدة العلمي، مارس 2018 ،ص٢٠٤).

هاوکات ستراتیژی هێزی نەرمی چین لە باشوری ئاسیا لەسەر سێ پرەنسیپ کاریدەکرد (B. M. Jain, 2017 ,P17).:

١- دیپلۆماسی کولتوریی

٢- هاوکاری ئابوریی

٣- وەبەرهێنان و بازرگانی

هەروەها ئاسایشی نەوتی چین لەسەر چەند بنەمای سەرەکی وەستابوو؛ یەکەمیان بونیادنانی ستراتیژیی جۆراوجۆر کە گرەنتیی چەمکی هێزی نەرم دەکات، خۆی لە توندوتۆڵکردنەوەی بەرهەمهێنان و گەشەکردنی ئاڵوگۆڕی بازرگانی لەگەڵ دەوڵەتە خاوەن نەوتەکان دەبینیەوە، دووەمیان پەرەسەندنی توانا سەربازییەکان بوو لە ڕووی هێرش و پارێزگاریکردنەوە، تاوەکو ئاسایشی پرۆسەی گەیشتنی نەوت لە سەرچاوەکانەوە بۆ چین مسۆگەربکات (محمد محمود صبری صیدم، 2014 ،ص١١٣).

لەم ڕوانگەیەوە سیاسەتی دەرەوەی چین بەرانبەر وڵاتانی عەرەبی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەسەر چەند بنەمایەک کاریدەکرد (محمد محمود صبری صیدم، 2014،ص٩٣):

١- گرەنتی ئاسایش و سەقامگیریی هەرێمیی لە ناوچەکە، ئەمەش بۆ ڕەخساندنی بارێکی گونجاوی هاریکاریکردن لە بواری وزەدا لەگەڵ دەوڵەتە خاوەن نەوتەکان.

٢- هاندانی وڵاتانی عەرەبی بەتایبەتی ئەوەی پەیوەندی بە گەشەسەندنی دامەزراوەی ووزەو گەڕان و دەرهێنانی نەوتی خاو و پێشکەشکردنی هەموو هاوکارییەک لەو بوارەدا هەیە.

٣- ڕەتکردنەوەی بەشداریکردن لەهەر بڕیارێک کاریکاتە سەر دورخستنەوەی

دەوڵەتانی ناوچەکە یان یان سەپاندنی سزا بەسەریاندا، یاخود هەر هەوڵێک قۆرخکاریی بازاڕی ووزە لەناوچەکە لەلایەن ووڵاتانی زلهێزەوە بەرجەستەبکات.

٤- پابەندبوون بە بنەمای بەرژەوەندی هاوبەش و لێکتەگەیشتنی هاوبەش لە نێوان دەوڵەتە پەیوەندیدارەکان بۆ دەستەبەرکردنی ڕێگەی وشکانی و دەریایی تایبەت بە هەناردەکردنی نەوت لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست.

ئەو سیاسەتە بێلایەنەی چین لە سیاسەتی دەرەوە بەرانبەر کەنداو پەیڕەویکرد ، لەسەرەتای حوکمڕانی دینگ ئاڕاستەی وەرگرت.

ئامانجی سەرکردە چینیەکان لەگەڵ هەموو ناوچەکانی جیهان، بەتایبەتی وڵاتانی ئەفەریقاو ئەمەریکای لاتین و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و باشوری ڕۆژئاوای ئاسیا، دروستکردنی پەیوەندییەکی قوڵبوو، لەم پێناوەشدا ئامرازی جۆراوجۆری بۆ زیادکردنی کاریگەرییەکانی لەڕێگەی پاڵنەری ئابوریی و هاریکاری سەربازیی و ناردنی نوێنەری مرۆڤدۆستی و بەخشینی قەرز و ئاڵوگۆڕی کولتوریی و ئەکادیمی پەیڕەوکرد (Carola McGiffert, 2009,P2).

چوارەم
چاکسازیی ناوخۆیی وەک ئامانجی سیاسەتی هێزی نەرم:

هێزی نەرم لە گرنگترین ڕەهەندە ستراتیژییەکانی سیاسەتی دەرەوەی چین ئەژماردەکرێت، بەتایبەتی:

لە نیشاندانی وێنەیەکی جوانتری چین و ڕاستکردنەوەی پێگەی دەرەکی و بەدرۆخستنەوەی (مەترسی و هەڕەشەی چین).

گرەنتی ئاسایشی ووزە بۆ بەردەوامی بەرەو پێشبردنی ئابوریی و هاریکاریکردنی زیاتری ووڵاتانی تازە پێگەیشتوو، دروستکردنی تۆڕێک لە هاوپەیمانیی، هەوڵدان بۆ ڕکابەریێتی پشت ئەستور بە هێزی نەرم لەگەڵ هێزە گەورەکان، لە دورمەودادا ئەو ئامانجە گرنگانەبوون کە چین هەوڵی بەدیهێنانی دەدا (مرضیه السادات الوند و ابومحمد عسگرخانی، پایز و زمستان ١٣٩٣،ص١).

سەرکردەکانی دوای ماو هەستیان بەوە کرد کە شۆڕشی کولتوری نەک هەر تەنها وێنەی چینی لە دەرەوە لەکەدارکردوە، بەڵکو دووچاری دابڕانی نێودەوڵەتی کردەوە، بەڵام دینگ لە ڕێگەی سیاسەتی دەرگا کراوەکان و هێزی نەرم، هەوڵیدا ئەو وێنە ناشرینە بسڕێتەوە (B. M. Jain, 2017, P6).

بەشێوەیەک چین لە هێزی زبردا نێوانی لەگەڵ وڵاتانی پێشکەوتوو زۆر فراوانبوو، بۆ کەمکردنەوەی ئەم جیاوازییە پێویستی بە هێزی نەرم بوو، چونکە هاوتەریب لەگەڵ گەشەی خێراو بەردەوامی ئابوریی چین هێزی زبری ئەو وڵاتە بە خێرایی گەشەیدەکرد، ئەمەش هۆکاری فراوانبوونی ڕەشبینی وڵاتانی جیهان بوو، دۆخێکی نەخوازراوی هێنابووە کایەوە، چین لەلایەکەوە ڕێژەیەکی زۆری دانیشتوانی هەبوو، لەلایەکی دیکەوە خاوەنی سەرچاوەیەکی کەمبوو، پێویستبوو هەوڵێکی فراوان بدات بۆ ئەوەی لەلایەن دراوسێکانی و ووڵاتانی جیهانەوە بە باشی پێشوازی لێبکرێت (مرضیه السادات الوند و ابومحمد عسگرخانی، ١٣٩٣، ص٢).

ئامانجی هێزی نەرم گۆڕانکاریی دیدی ووڵاتانی جیهانە سەبارەت بە چین و ڕازیبوون و پشتیوانیکردن لە دەرکەوتنی چین. توێژەرەچینیەکان جەختدەکەنەوە کە هێزی نەرم لە پێشکەوتنەکانی چین جیاناکرێتەوە، هەروەها پێیانوایە ماس میدیا ڕۆڵێکی کاریگەریی بینیوە بۆ ئەوەی جیهانی دەرەوە باشتر لە چین تێبگەن (مرضیه السادات الوند و ابومحمد عسگرخانی، ١٣٩٣، ص٣).

ئەو دیمانەیەی کە چین لە گەشەسەندنیدا هەموو جیهان دەگرێتەوە، جیهانیش پێویستی بە چینە بۆ سەقامگیریی و گەشانەوە، وایکرد چین ئاڵای ئاشتی و گەشەسەندن و هاریکاریی بەرزبکاتەوە، هەروەها خۆی وەک کاراکتەرێکی ئاشتی و گەشەسەندنی جیهان وێناکردەوە.

چین لە سیاسەتی دەرەوەدا و لەسەردەمی دینگ شیاوپینگ ستراتیژی (سەرکەوتنی ئاشتیانەو گەشەسەندنی ئابوریی) پەیڕەوکرد، لە ماوەیەکی کورتدا بووە هێزێکی هەڵکشاو، ئەزمونی گەشەسەندنی ئاشتیانەی چین، کە دواتر بووە گریمانەیەکی ئابوریی سەرنجڕاکێش و کاریگەر، بریتیبوو لە؛ گەشەسەندنی ئاشتیانە تاکە ڕێگەیە بۆ نوێبوونەوەی چین، بەردەوامی نوێبوونەوەی چین لە ڕەخساندنی کەشێکی جیهانی ئاشتیانە بەشداریدەکات، چین لەگەشەسەندنیدا پشت بە تواناکانی خۆی و گەشەکردنی تەکنەلۆژیی دەبەستێت، بۆ بەدەستهێنانی سودی ئاڵوگۆڕ و گەشەکردنێکی هاوبەش لەگەڵ ووڵاتانی تر، هەوڵدەدات لەگەڵ جیهانگیریی ئابورییدا خۆی بگونجێنێت، دەستگرتن بە بنەماکانی هاریکاریی و ئاشتی و گەشەکردن و هەوڵدان بۆ بونیاتنانی جیهانێکی یەک ئاواز (هارمۆنی)و خۆشگوزەران و پڕ ئاشتی هەمیشەیی (Young Nam Cho, Jong Ho Jeo, 2008,P468).

بە پێی ئەم گریمانەیە چین هەوڵدەدات کەشێکی ئارام بۆ گەشەسەندنی ئابوریی دور بێت لە ململانێ و بەگژا چوون بڕەخسێنێت و بەڕووی جیهاندا بکرێتەوە، ئەمە سەرەڕای هەوڵدانی بۆ ڕۆڵی ئەرێنی لە ئاسیادا، هەروەها دروستکردنی هاوبەشی لەگەڵ ویلایەتە یەکگرتوەکانی ئەمریکا لەسەر ئاستی جیهان و دروستکردنی پەیوەندیی ستراتیژیی لەگەڵ ڕووسیا و یەکێتی ئەوروپا و یابان و ئۆپیک و ڕێکخراوی شەنگەهای بۆ هاریکاریی (Denise E. Zheng, March, P5, 2009).

دوای جەنگی سارد گۆڕانکاریی لە جیۆستراتیژیی پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان ڕوویدا، نەوت لەپەیوەندییە نێودەوڵەتییەکان و بازاڕی جیهانیدا خواستی بەکاربردنی زۆربوو، پێشتر بەشێکی زۆری نەوت بەرەو ئەمەریکا و یابان و ئەوروپا دەنێردرا، بەڵام دوای جەنگی سارد چین پشکی شێری لە هاوردەکردنی نەوت بەرکەوت، ئەو بازاڕە تازانەی لەچیندا دروستبوو، بڕێکی زۆری لەبەرهەمی نەوتی جیهانی بەکاردەبرد، بەتایبەتی لە چارەکی کۆتایی سەدەی ڕابردوو، کە ڕۆژانە ٦,٣ ملیۆن بەرمیلی نەوتی بەکاردەهێنا (حارث قحطان عبدالله، مارس 2018، ص١٦٧).

چین لە کیشوەری ئەفەریقا ستراتیژی بە مۆرکی ئابوریی و بازرگانی پەیڕەوکرد، بەڵام ئامانجی سیاسی و ئابوریی و دیپلۆماسی لە خۆگرتبوو:

١- ئەفەریقا سەرچاوەی بەردەوام و گرەنتیکراوی دابینکردنی نەوت بوو، ئەمەش لە چوارچێوەی پەیڕەوکردنی جۆراوجۆریی سەرچاوەکانی بەدەستدەهێنانی نەوت بوو.

٢- پەراوێزخستنی تایوان لە دیپلۆماسی ئەفەریقا، ئەم ڕەهەندە لە گرنگترین ئامانجەکانی چین بوو لە ئەفەریقا.

٣- بەدەستهێنانی پشتگیری دیپلۆماسی ئەفەریقی دەستەی نەتەوە یەکگرتووەکان (شریف عبدالحکیم، 2017 -2018 ،ص٥٠-٥١).

چین بووە ئەزموونێکی بەرچاو کە لەمەیدانی نێودەوڵەتیدا ئاماژەی پێدەکرا، وەبەرهێنان لە ئابووری چیندا بەپێی ستراتیژی گرەنتیکردنی گەشەسەندی ئابووری بەردەوام و سەقامگیر دامەزرا، واتە (چین وزە و ماددەی خاو بات لەپێناو

وەبەرهێنانی ئابوریی) بەتایبەتی لە ئاسیا و ئەفریقاو ئەمریکای لاتینی و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست (Denise E. Zheng, March 2009, P3).

دیپلۆماسیی گشتی چین وەک دیویکی دیکەی تەواوکەری هێزی نەرم و ئامرازێکی گرنگ، لە ئینتەرنێت و هۆکارەکانی ڕاگەیاندن و ئاهەنگگێڕانی فەرمی و بڵاوکراوەی دەنگی و وێنەیی و ناوچە گەشتیارییەکان خۆی دەبینییەوە (Hessarbani Anja Lejli, 2011,P5) ، ئەمەش کاریگەریی لەسەر بە نێودەوڵەتیکردنی پێگەی چین هەبوو.

ئەنجام

لەکۆتایی ئەم توێژینەوەیەدا، دەتوانین ئەم ئەنجامانە بخەینەڕوو:

ئەگەرچی هێزی نەرم چەمکێکی نوێی بواری پەیوەندییە نیودەوڵەتییەکانە، بەڵام ڕیشەکانی لەفیکری ئایینی و سیاسیی چیندا بوونی هەیە، کەوایکردووە ئاسانتر دەسەڵاتدارو سیاسییەکانی چین وەک میکانیزمێکی گرنگ و قبوڵکراو بڕوای پێبهێنن.

لەسەردەمی سیاسەتی چاکسازیی و کرانەوەی چینداو لەسایەی دەسەڵاتی دینگ شیاوپینگدا، هێزی نەرم میکانیزمێکی گرنگی کرانەوەو سیاسەتی دەرگای کراوەی چین بوو، کلیلی ڕزگاربوونی چین بوو، لە دابڕاوی سیاسی و نیودەوڵەتی، کە وایکرد وەک ژمارەیەکی بەهێز لە پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا مامەڵەی لەگەڵبکرێت و فەرامۆشنەکرێت.

هێزی نەرم لە چەند لایەنەوە گرنگبوو؛ یەکەمیان تێپەڕاندنی قۆناغی پەراوێزخراوی نیودەوڵەتیبوو، دووەمیان گرەنتیکردنی سەرچاوەی ووزەی ڕەوتی سەرپیخراوی پیشەسازیی ناوخۆیی بوو، سێیەمیشیان دۆزینەوەی بازاڕی دەرەکیبوو بۆ بەرهەم و شمەکە بەرهەمهاتووەکان.

چین گرنگیەکی زۆری بە چەمکی دیپلۆماسی گشتی و هێزی نەرمدا، لە پێنج ساڵی کۆتایی دەسەڵاتی دینگ هەوڵیدا بارێکی گونجاو بخوڵقێنێت بۆ ئەوەی وەک هێزێکی نێودەوڵەتی ڕۆڵببینێت، لەپێناو بەدەستهێنانی ئەم ئامانجە لەسەر دیپلۆماسی و هێزی نەرم وەک هاریکاریی و وەبەرهێنان و کولتور کاریکرد، ئەم جووڵە سەرنجڕاکێشەی چین سەرکەوتنی بەرچاوی بەخۆوەبینی، بەتایبەت لە دەوڵەتە تازە پەرەسەندووەکان، چونکە کەرەستەی خاوی بەدەستدەهێنا و بازاڕێکی باشی گەشەسەندنە ئابورییەکەی بوون، لەبەرئەوە چین لە هەوڵدابوو حکومەتەکانی ئەفریقاو ئاسیاو ئەمریکای لاتینی لە ڕێگەی قەرزپێدان و هاریکاریکردنیان بەلای خۆیدا کێشبکات، لەم سۆنگەیەوە ٢٠ ملیار دۆلاری بۆ هاریکاریکردنی پرۆژەکان وڵاتانی ئەفریقا دابینکردووە، وێنەیەکی زەینی خۆشەویستی دروستکردووە، کە لەسەر نۆ شێوە بونیاتنراوە، ئەوانیش دەوڵەتێکە حەز بە ئاشتی دەکات و قوربانیی ئیمپریالیزمە، سۆسیالیستییە، دژی هەژموونگەراییە، لە وڵاتانی جیهانی سێهەمە، پشتگیری جوڵانەوەی ئازادیخوازانەیە، سەربەخۆییخوازە، بەهێزە، هاریکارە.

سەرچاوەکان

یەکەم - سەرچاوە عەرەبیەکان:

أوكلاهان ، مارتن غريفيش و تيري، (2008). المفاهيم الاساسية في العلاقات الدولية، الامارات، مركز الخليج للابحاث.

الهدى، سي محاندشهيناز نور، (٢٠١٨-٢٠١٩). الإستراتيجية التجارية الجديدة للصين: دراسة حالة العلاقات الصينية الافريقية بعد الحرب الباردة، ماجستر في العلوم السياسية و العلاقات الدولية، جامعة تيزي وزو.

العلمي، ط.د. فريدة: البراغماتية، (2018). السياسة الصينية في الشرق الأوسط بعد الثورات العربية، مجلة الاستاذ الباحث للدراسات القانونية والسياسية، العدد التاسع ، المجلد الثاني ، جامعة باتنة، مارس.

باكير، علي حسين محمود، (2016). مستقبل الصين فى نظام العالمي (دراسة في الصعود السلمي و القوة الناعمة)، الدكتوراه فى العلوم السياسة، جامعة بيروت.

حكيمي، توفيق، (٢٠١٣). مستقبل التوازن الدولي في ظل الصعود الصيني، أطروحة مقدمة لنيل شهادة دكتوراه العلوم في العلوم السياسية تخصص العلاقات الدولية، جامعة باتنة كلية الحقوق والعلوم السياسية.

صيدم ،محمد محمود صبرى، (2014). دور النفط فى السياسة الصينية، رسالة الماجستير، جامعة الازهر، منشورة، غزة.

عبدالسلام، رفيق، (2015). الويلايات المتحدة الامريكية بين القوة الصلبة و القوة الناعمة، مركز صناعة الفكر للدراسات والابحاث، ط 4، بيروت.

عبدالحكيم، شريف، (2017 -2018). تحديات السياسة الخارجية الصينية تجاه منطقة القرن الافريقي – بعد الحرب الباردة، رسالة ماجستر، كلية الحقوق والعلوم السياسية قسم العلوم السياسية، منشورة، جامعة محمد بوضياف المسيلة، الجزائر.

عوامر، فاطمة، (٢٠١٧-٢٠١٨). تأثير القوة السيبرانية على الإستراتيجيات الأمنية للدول الكبرى ـ دراسة حالة الصين، مذكرة تخرج لإستكمال متطلبات نيل شهادة الماجستير في ميدان الحقوق و العلوم السياسية، جامعة قاصدي مرباح ورقلة، كلية الحقوق و العلوم السياسية، قسم العلوم السياسية.

دووەم - سەرچاوە فارسیەکان:

نريمانی، گلناز و کاظمی مسعود اخوان و صادقی سید شمس الدين، (١٣٩٧) تحليلی بر راهبردها و ابزارهای تحکيم و گسترش قدرت نرم چين، دانشجوی دکترای علوم سياسی، گروه علوم سياسی، دانشگاه تهران، تهران.

سێیەم - سەرچاوە ئینگلیزیەکان:

Arif, Boston Husen, (2017). The Role of Soft Power in China's Foreign Policy in the 21st Century, International Journal of Social Sciences & Educational Studies, University of Sulaimani.

Ding, Sheng, (2014). Chinese Soft Power and Public Diplomacy: An Analysis of China's New Diaspora Engagement Policies in the Xi Era, Bloomsburg University of Pennsylvania, Republic of Korea.

Ding, Sheng, (2006). SOFT POWER AND THE RISE OF CHINA: AN ASSESSMENT OF CHINA'S SOFT POWER IN ITS MODERNIZATION PROCESS, the degree of Doctor of Philosophy Graduate Program in Global Affairs, Rutgers, The State University of New Jersey, New Jersey.

Dumbaugh, Kerry, (2008). China's Foreign Policy: what does it mean for US Global Interests? Congressional Research Service (CRS) code; RL34588.

Glaser Bonnie S. and MurphyMelissa E., (2009). soft power with Chinese characteristics the ongoing debate, Center for Strategic & International Studies, United States.

hackbarth, James R., (2009). soft power and smart power in Africa, strategic insights, center for contemporary conflict at the naval postgraduate school vol8, California.

Jain, B. M., (2017). China's Soft Power Diplomacy in South Asia Myth or Reality? Lexington Books, United States of America.

Kong, Lingmin, (2019). Exploring China's Soft Power: Manifestations of the Chinese Dream in Contemporary Practices of Cultural Diplomacy, PhD, University of York Politics.

Lejli, Hessarbani Anja, (2011). Public Diplomacy of People's Republic of China, Sarajevo.

McGiffert Carola, (2009). Chinese Soft Power and Its Implications for the United States competition and cooperation in the Developing World, center for strategic & international studies, Washington.

NYE, JOSEPH S, (2004). The Benefits of Soft Power, Boston, MA: Harvard Business School.

NYE, JOSEPH S., (2002). The Paradox of American Power: Why the World's Only Super Power Can't Go It Alone, Public Affairs, New York.

NYE, JOSEPH, (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics, PUB LI CAFF AIRS, New York.

NYE, Joseph S, (2011). The Future of Power, Public Affairs, New York.

Roth, Jaime Otero, (2007). China Discovers Public Diplomacy ،real Instituto Elcano.

Tang, James, (2005). WITH THE GRAIN OR AGAINST THE GRAIN? ENERGY SECURITY AND CHINESE FOREIGN POLICY IN THE HU JINTAO ERA, THE BROOKINGS INSTITUTION CENTER FOR NORTHEAST ASIAN POLICY STUDIES, Washington.

Ullah, Chaudhry Saeed, (2015). CHINA'S SOFT POWER: CHANGING THE WORLD PERCEPTION, NAVAL POSTGRADUATE SCHOOL, THESIS, MONTEREY, CALIFORNIA.

Wang, Jian, (2011). Soft Power in China Public Diplomacy through Communication, PALGRAVE MACMILLAN, United States of America.

Xiaoping, Deng: Selected works of Deng Xiaoping, vol. 3.

Yoshihara Toshi and Holmes James R., (2007). China's Energy-Driven Soft Power, Routledge.

Zheng, Denise E, (2009). China's Use of Soft Power in the Developing World: Strategic Intentions and Implications for the United States.

چوارەم - گۆڤارەکان:

بەعەرەبی:

أبو حالوة د. كريم و عمي نورا، (2018). القوة الناعمة الصينية في عصر المعرفة (الموارد والتحديات)، مجلة جامعة تشرين للبحوث والدراسات العلمية، سلسلة العلوم االقتصادية والقانونية المجلد 40، العدد 5.

منصور، عماد، (2016). السياسة الخارجية الصينية من منظار "الثقافة الاستراتيجية، مجلة سياسات عربية، العدد 21.

عبدالله، حارث قحطان، (2018). مصالح الصين النفطية في القارة االفريقية، مجلة الدراسات الافريقية و حوض النيل ، مجلد (1)، عدد(1).

نای، جوزيف، (2002 -2003). حدود القوة الامريكية، فصلية العلوم السياسية، ت. علي حسين باكير، مجلة العصر، المجلد 117، رقم4.

بەفارسی:

الوند مرضيه السادات و عسگرخانی ابومحمد، (۱۳۹۳). كارويژههای قدرت نرم در سياست خارجی چين، پژوهش نامه ايرانی سياست بين الملل ، سال سوم ، شماره ۱.

بەئینگلیزی:

Weissmann, Michael, (2015) Chinese Foreign Policy in a Global Perspective: A Responsible Reformer "Striving for Achievement, Swedish Defense University, JCIR: VOL. 3, No. 1.

Cho Young Nam, Jeo Jong Ho, (2008). China's Soft Power: Discussions, Resources and Prospects, Asian Survey, Vol 48, No 3.